

Ma és holnap

Fiatal szakemberek konferenciája

Több mint három év után ismét megrendezték a fiatalok szakmai konferenciáját. A büntetés-végrehajtás ifjúsági bizottságának kezdeményezésére, a bv. főosztály szakmai irányításával „A büntetés-végrehajtás ma és holnap” címmel felhívás született a fiatal szakemberek számára, cseréljék ki tapasztalataikat munkájukról, feladataikról, szerezzenek ismereteket szakmánk jelenéről, mondják el elképzeléseiket a jövőről.

Plenáris ülés

A felhívásra 21 pályamű érkezett, illetve 87-en jelezték részvételi szándékukat. A plenáris ülésen három előadó kapott szót. Elsőként *Ruzsonyi Péter*, aki egy évet töltött az Amerikai Egyesült Államokban és ott több büntetés-végrehajtási intézetben dolgozott. Ismertette az amerikai börtönviszonyokat, az ottani szakemberek munkáját, életkörülményeit, a fogvatartottak elhelyezését, ellátottságát, a velük való bánásmódot, a rájuk vonatkozó előírásokat, kötelezettségeket. Rengeteg élményt, újdonságot igyekezett rövid fél órába sűríteni, videófelvételeket mutatott be, sőt maga is az amerikai börtönőrök öltözékében tartotta előadását.*

A nagy tetszést kiváltó előadás után *Budai István*, a Balassagyarmati

Fegyház és Börtön nevelője a büntetés-végrehajtás feladatrendszerének változásáról tartott előadást. Visszatekintésében — amely a hatvanas évek közepéig nyúlt vissza — szólt a humanizálódó börtönfeltételekről, megemlítvén, hogy a jogszabályokban bekövetkezett változás, az új törvények adta széles körű lehetőségek nem vonták magukkal a joggyakorlat változását. Szerinte az ítélet kialakításánál az egyéni körülményeket, illetve azok jelentős részét homály fedi, ezért a büntetés-végrehajtás eredményessége is csökken. Pessimista módon a bűnözés növekedését, illetve a szabadságvesztés-büntetések számának emelkedését jósolta. Figyelmeztetett a bv. vállalatok lehetetlen helyzetére, a tétlen elítéltek megnövekedett szabadijének veszélyére. Az előadó javasolta megszüntetni a túlmanipulált, központilag irányított hierarchiát. Nem szabad elfeledkezni arról, hogy a végrehajtás során az egyénnel kell foglalkozni, ezért az időt olyan programokkal kell kitölteni, hogy fizikailag, társadalmilag ép ember lépjen ki a börtön kapuján.

A büntetés-végrehajtás a továbbiakban sem mondhat le a fogvatartottak neveléséről — hangoztatta az előadó. *Szolgáltatásként kell felfogni a nevelést, képzést, oktatást, ahol a nevelőnek személyi értékeivel kell bizo-*

* Ruzsonyi Péter amerikai tanulmányútjáról e számunkban olvashatnak bővebben Indianapolis címmel. (A szerk.)

nyítania meghatározó szerepét. Érdekelte kell tenni a fogvatartottat — a kedvezmény-rendszer segítségével — saját reszocializációs programjának kialakításában.

A harmadik előadást *Szondi Miklós*, az Állampusztai Börtön és Fogház nevelője „*A megtorló büntetés*” címmel tartotta. Arra az ellentmondásra hívta fel a figyelmet, amely a büntetés-végrehajtás filozófiája és a hétköznapi gyakorlat között található. Hivatkozott Bibó Istvánra, aki a büntetőjog történeti alakulásából vezeti le a büntetés funkcióját. A magánbosszúnak a közösség számára való kiszajátítása volt az az út, amelyen keresztül a büntetőjog kialakult. Az ön-bíráskodást, a magánbosszút, a lincselést akarja elkerülni a jog akkor, amikor a bűncselekményt a sértett helyett maga torolja meg, s ezzel a közösség tagjainak a büntetés elleni felháborodását a büntetés intézményével levezeti... Megtorlás alatt olyan hátrányos következményt, szankciót értünk, amelyet valamilyen érvényes társadalmi szabályrendszer igazol és előír. A büntetés funkciója a megtorlás, amivel a társadalom a felháborodását szublimálja, de emellett a büntetőjog legalább annyira védi a társadalmat a büntettek ellen, mint a bűncselekménnyel megvádoltakat a társadalom közvetlen felháborodása ellen.

Előadásának második részében az európai börtönszabályok egyik pontjáról szólt, miszerint a szabadságtól való megfosztást olyan tárgyi és erkölcsi feltételek között kell érvényesíteni, amelyek biztosítják az emberi méltóság tiszteletben tartását és összhangban állnak ezekkel a szabályok-

kal. A büntetés-végrehajtási nevelés eredménytelenségének legfőbb okát az előadó abban látja, hogy büntetésüket el nem fogadó embereket akarunk nevelni, hogy *büntetni akarunk a megjavítás szándékával*. Előadása befejező részében beszélt az európaiság követelményeként használt *treatment* kifejezés helytelen, leegyszerűsített értelmezéséről. Az angol *treatment*: bánásmódot, gyógykezelést, gyógymódot és átvitt értelemben kezelést, feldolgozást és tárgyalást jelent. Mind ezért javasolja, a kezelés kifejezés helyett a bánásmód használatát. A bánásmód egyik elvének tudja elképzelni, hogy a büntetés alatt az elkövető ismerje fel az önjavítás szükségességét, megfelelő bizalom kialakítása mellett.

Szekciók, többféle téma

A plenáris ülést követően a konferencia szekciókban folytatta munkáját. Az első szekció előadója *Bodnár Ferenc* volt Sátoraljaújhelyről, aki a fogvatartottak helyzetének javítására tett intézkedésekkel foglalkozott. Ismertette a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön kialakulását, majd rátért a közelmúltban építészetileg bekövetkezett változásokra. Az elmúlt időszak komor körletrészeihez képest sok helyütt hangulatosabb, színesebb körletfolyosók láthatók. Emellett élénk kulturális, sport- és szakköri élet van a fegyházban, az elítéltek érdeklődési körüknek megfelelően hagyományörző, zenei, képzőművészeti szakkörökben töltik el szabadidejüket.

A város belterületén lévő épületegyüttesben a helyhiány ötletes megoldásokra készteti a személyi állományt. A sportpályát például oldalról és felülről hálóval fedték le, hogy a különböző labdajátékok ne zavarják az intézetben belüli egyéb mozgást. A fogvatartottak anyagi hozzájárulásával (47 000 forint) 1990-ben felszerelték a műholdas adások vételére alkalmas antennarendszert. Ezzel helyettesítették a filmvetítést.

A szakáll és a hosszú hajviselet engedélyezésével egyes elítéltek közizlést sértő módon élnek. Az önkontroll fejlesztése érdekében a körlet lépcsőházában nagy alakú tükröt helyeztek el, így a le- és felvonulások alkalmával mindenki ellenőrizheti személyes megjelenését. Az ötlet több eredményt hozott, mint a tiltás és a fegyelmező eszközök alkalmazása.

Tétlen elítéltek

Láng Károly, a Sopronkőhidai Fegyház és Börtön nevelője napjaink szinte minden intézetének egyik központi problémájával, a nem dolgozó elítéltek nevelésének kérdésével foglalkozott. Ugrásszerűen nőtt náluk is a nem dolgozó fogvatartottak száma. Magas azoknak a száma, akik nem végeztek el az általános iskolát. Egy részük nem tudja felmérni az iskola elvégzésének szükségességét, nem értik, miért kötelező. Ennek ellensúlyozására érdekeltté kell őket tenni a tanulásban. Több nyugat-európai országban — hangsúlyozta — a költségvetésből „fizetést” kapnak a tanulók. Legfontosabb feladatnak, tevékenységi formának az oktatást, képzést tartja

a nem dolgozók részére. Nemcsak alap-, hanem középfokon is.

Drasztikusan csökkentené az előadó az egy nevelőre jutó elítéltek létszámát. Véleménye szerint 25–30 fős csoporttal a nevelő még intenzíven tud foglalkozni.

A szekcióülés további előadói igyekeztek árnyalt képet adni az elítéltek hétköznapi életéről, *Somodi László* például három esettanulmányban bizonyította a nevelő munkájának összetettségét az életellenes bűncselekményt elkövetők körében.

Lombárszki József rámutatott arra az ellentmondásra, amely az elítéltek kapcsolatrendszerében fedezhető fel. Szinte hiábavaló a bv. igyekezete, ha a családok romló gazdasági helyzete, a társadalmi feltételek megakadályozzák az érdemi kapcsolatok megőrzését. E témakört tárgyalta előadásában *Szabó Tamás* is Kaposvárról.

A másik szekcióban *Szöke Tiborné* kezdte az előadássorozatot „*A nyitott és félig nyitott büntetés-végrehajtási intézet megteremtésének lehetőségei*” címmel. Nyitott szemmel járván, szakmája szeretetéből adódóan felvillant az előadóban, hogy a volt szovjet laktanyák közül néhányat büntetés-végrehajtási intézetnek is lehetne használni, viszonylag kevés ráfordítási költséggel. Elmondta elképzeléseit Kecskemétről. Részletes tervet dolgozott ki a képzeletbeli intézet szervezeti felépítéséről, a különféle területen dolgozók feladatairól. Beszélt a jelenlegi börtönártalmak egy csoportjáról, azok megszüntetésének lehetőségeiről az új intézetekben. El kell érni, hogy az elítélt érezze: a személyzet nem a megtorlást, hanem a társadalomba

történi visszailleszkedést tartja elsődleges feladatának. Hangoztatta továbbá, hogy az elképzelt intézetben a kialakítandó légkör a szabad mozgás viszonylagos korlátozása mellett is inkább hasonlít egy kollégiumra vagy munkásszállóra mintsem börtönre, és csökkenti a totalitárius szervezetből fakadó hátrányokat.

A következő előadó, *Haászné Babcsik Csilla* a Pro humanum AIDS-felvilágosító programról számolt be a hallgatóságnak, amelyet Kalocsán, Tökölön és Sopronkőhidán folytattak. A fogvatartottak részéről több javaslat elhangzott: akik büntetés-félbeszakításon, rövid tartamú eltávozáson voltak, essenek át AIDS-szűrésen, a vérvételt későbbi időpontban is ismételjék meg, tekintettel a lappangási időre. Az előadó szerint az ilyen felépítésű, hasonló vagy más témájú ismeretterjesztő sorozat sokat segítene a bv. intézetek monotonijának oldásában.

Gyógyító-nevelő munka

Hetés Ferenc a női elítéltek között végzett gyógyító-nevelő munka sajátos módszereiről beszélt kalocsai tapasztalatok alapján. Részletesen elemezte a gyógyító-nevelő csoportban folyó munkát, amelyet történetileg három periódusra különített el. Első szakasznak nevezte a 12 évvel ezelőtt megalakult gyógyító-nevelő csoport útkeresési időszakát. Kritikaként mondta el, hogy jogszabályok ugyan léteztek, de a végrehajtásra vonatkozó módszertani ajánlások hiányoztak. A ne-

velő még akkor tanulta a nyilvántartási rendszert, az alkalmazásra kerülő módszereket, amikor kifejezetten terápiás tevékenységről nem is lehetett beszélni.

A második periódust a szerző a Módszertani Útmutató megjelenésétől datálja, amely ugyan nem mutat lényeges eltérést a személyi és tárgyi feltételekben — továbbra is jellemző a szakemberhiány —, viszont lényegesen megnőtt a nevelő adminisztratív tevékenysége, amely a konkrét nevelőmunkától elvonta az időt és energiát. Ebben az időszakban lényegesen megváltozott a csoport összetétele, nőtt a nagyon rossz állapotban lévők aránya.

A harmadik periódust 1988-tól jelöli a szerző. Ezt az időszakot az amnesztiából adódó jelentős létszámcsökkenés jellemezte. Arányaiban csökkent az alkoholisták száma a személyiségzavarosokéhoz képest.

A következő előadó, *Berauer Éva*, tovább folytatta a gyógyító-nevelő csoport munkájának elemzését, de elsősorban az elítéltek előéletének szociológiai adatok alapján történő elemzésére vállalkozott. Előadásában elmondta, hogy csoportjában az alkoholistákra általában jellemző a 8 osztályos végzettség. Az átlagos testvérszám 1–2 fő. Jellemző adat továbbá, hogy vagy a család férfitagja, vagy mindenki alkoholista a családból. Az érintettek több mint fele életlenes bűncselekmény elkövetése miatt tölti szabadságvesztés-büntetését. A sértett minden esetben valamelyik családtag, leggyakrabban a férj vagy élettárs. Ezekre a csoportokra jellemző, hogy a börtönkörülményeket jól

Jól tűrik a börtönkörülményeket, hálásak a biztonságért

tűrik, hálásak a biztonságért, nyugalomért. 80–90%-uk paraszti származású. Kivétel nélkül mind első bűntényesek.

Aranyos Zoltán, a Sopronköhidai Fegyház és Börtön nevelője szintén a gyógyító-nevelő csoport aktuális problémáit feszegette. Általa „*furcsaságoknak*” nevezett problémákra hívta fel a figyelmet. Ilyen furcsaságok származhatnak a bírói döntésből (például huszadszor rendelik el a kényszergyógyítást), illetve a fogvatartott kérésére is beutalhatnak valakit azért, mert a bekerülés érdekében produkál olyan tüneteket, amelyeknek segítségével félrevezeti mind a nevelőt, mind az orvost. A félrevezetés természetesen egyszerű rábeszélés is lehet.

Ezekből az esetekből az előadó szerint különféle konfliktusok adódhatnak a beutaltak körében. Várja, hogy a bírói döntésekben, az IMEI beutalásaiban, illetve a nevelői javaslatokban változás következik be.

A gyógyító-nevelő csoportokkal foglalkozó szakmai blokk után *dr. Kovács Irsvánné* az általános iskolai oktatásról beszélt. Kalocsán munkaidőn túl a nevelők végzik az iskolai oktatást. Javult az iskolába járó elítéltek fegyelmi helyzete, ennek következtében a tanulmányi eredmények is elfogadhatóbbak lettek, illetve a nevelők sem szakadtak el teljes mértékben eredeti szakmájuktól. Kifogásolta, hogy másokhoz (pszichológusok, orvosok) képest a nevelők nem részesülnek

munkaidő-kedvezményben.

A második napon Nagy Lajos ismertette Baracsáról „Új utak és lehetőségek a büntetés-végrehajtási osztály működésében” című tanulmányát. Véleménye szerint a nevelési, valamint az igazgatási szolgálat egyesítésével és a hozzájuk csatolt felügyelői állomány egy osztállyá alakításával létrejött büntetés-végrehajtási osztályt kezdetben bizalmatlanul szemlélte az állomány. Az első néhány hónap tapasztalata azonban bebizonyította, hogy ez a szervezeti egység életképes. Munkájában az előadó javasolta, hogy az elítéltek törzsanyagai összevonásával büntetés-végrehajtási anyagot kellene létrehozni. Javasolta továbbá bűncselekmény szerinti nevelési csoportok, kialakítását, ezen belül külön csoportba helyezve az első büntényeseket. Így csökkenne a „börtöniskola” szerepe, hatékonyabbá, programozhatóbbá válna az elítéltekkel való nevelői foglalkozás. A nevelők is szakosodhatnának bűncselekmény-fajták szerint. A továbbiakban szólt a nevelői munka hatékonyságának fokozásáról, különös tekintettel az elítéltek jobb megismerésére.

Czinke András, a Sopronkőhidai Fegyház és Börtön nevelője felmérést végzett a fogvatartottak körében arról, mi a véleményük, elképzelésük a jövő börtön szabályairól. E felmérés eredményéről tájékoztatta a konferencia résztvevőit.

36 Hitélet a börtönben

Dr. Szigeti Ferenc, a Szegedi Fegyház és Börtön nevelője tanulmányának „Az egyházak, vallási felekezetek, a

Igénylik a hit erejét

hit szerepe a büntetés-végrehajtásban” címet adta. Előadását irodalmi idézettel kezdte. Babits Jónás könyvének részlete hangulatilag alapozta meg gondolatait az egyházak mintegy hároméves munkájáról az elítéltek körében.

Varga Erzsébet Egerből hasonló témát dolgozott fel. Előadásának címe: „Hitélet a börtönben.” Az előadó véleménye szerint fontos társadalmi érdek és kötelezettség, hogy a társadalom perifériájára szorult embereket minden lehetséges eszközzel, így az egyházak és a hitélet adta lehetőségekkel is segítsék. Az egyházi emberek azt vallják, hogy minden fogvatartott látványosan nem lesz hívő, de érzelmi labilitásuk sok esetben igényli a hit erejét, vigasztát.

A párhuzamos szekcióban további négy előadás hangzott el. Elsőként Béres Zsolt, a Sátoraljaújhelyi Fegyház

és Börtön fiatal felügyelője beszélt a felügyelők szerepéről. Az előzményekkel kapcsolatban a meglévő és el-túlzott szakszolgálati tagozódás hát-rányairól szolt. A szolgálati ágak fel-adataik végrehajtása során sokszor egymással szemben tevékenykedtek, előfordult, hogy vitatkoztak a fogva-tartottak előtt. Ez a helyzet csorbí-totta tekintélyüket, rontva munkájuk hatásfokát, eredményességét.

Nagy István, a Rendőrtiszti Főis-kola hallgatója a fokozott biztonságú körletek életrendjéről beszélt. Mon-dandóját meglepő kijelentéssel kezdte: a szuperbiztos börtönt úgy kell kiala-kítani, hogy ne legyen szuperbiztos. A kijelentés magyarázata, hogy a la-ikusok elképzelése a veszélyes bűnöz-őkről, illetve az elhelyezésükhöz szükséges börtönökről téves. Nemcsak az életfogytig tartó büntetésre ítélték között vannak az intézet működését veszélyeztető személyek, hanem a rö-vid tartamú ítéletet töltők között is. A szuperbiztos börtönt úgy kell kiala-kítani, hogy az ne növelje a fogva-tartott szembenállását, ne készítse az állomány elleni támadásra. Ugyanak-kor kialakítása, biztonsági felszerelt-sége megfelelő védelmet nyújtson mind a többi elítélt, mind pedig a fel-ügyelet számára.

Az előadás aktualitását jelzi, hogy meglehetősen hosszú és szenvedélyes vita követte, amelyben őrszolgálati szakemberek és intézetparancsnokok fejtették ki véleményüket.

Gergely Jolán, a Váci Bv. Intézet dolgozója, aki jelenleg szintén a Ren-dőrtiszti Főiskola hallgatója, az őrzés és nevelés kapcsolatáról beszélt. Té-májának középpontjában a szervezet

korszerűsítésének időszerűsége állt. A feladatok ellátását nehezíti az a tény, hogy a feltételek egyre kedve-zőtlenebbek. A körletek zsúfoltak és egyre agresszívabb elítéltekkel kell munkát végeztetni, betartatni a ren-det, fegyelmet. Ez a tény egyre na-gyobb egymásrautaltságot követel a nevelőktől és felügyelőktől.

Benkovics Tamás, a Kaposvári Bv. Intézet dolgozója a belső felügyelet megerősítésének feltételeit taglalta előadásában. Dolgozatának első mon-data aláhúzta a témaválasztás fontos-ságát. A büntetés-végrehajtás egyik legfontosabb területe a fogvatartottak belső felügyelete, mert hiába a legjobb őrzési rendszer, ha a rossz bánásmód következtében rendkívüli esemény kö-vetkezik be. Tehát az emberi tényező fontosságát emeli ki, ezt tartja az in-tézmény működése szempontjából a legfontosabbnak.

Mintegy ellenpontként fogalmazta meg, hogy miközben a fogvatartottak-kal kapcsolatban törekszünk az euró-pai elvek megvalósítására, addig a sze-mélyi állományra vonatkozó részt nem tudjuk teljesíteni. A külföldi börtö-nökben mindenütt tapasztalható az ot-tani állomány megbecsülése. Illetmé-nyükön túl olyan szolgáltatásokban is részesülnek, amelyek nem járnak anyagi áldozattal. Az intézetekben például kedvezményes áron vásárol-hatnak húst, zöldséget, gyümölcsöt, az intézet műhelyében javíttathatják gépkocsijaikat. Hasonló feltételek megteremtése esetén az állomány na-gyobb része nem szorulna rá, hogy má-sodállást vállaljon. A szolgálat ellátá-sára pihenten érkezne, nagyobb figyel-met tudna fordítani munkájára.

Sokféle nézet

A konferencia szakmai munkáját a szekcióvezetők értékelése zárta. *Hevényi Attila* azoknak az újonnan a büntetés-végrehajtáshoz kinevezett tiszteknek a jelenlétére és aktivitására hívta fel a figyelmet, akik nemrég tettek tiszti vizsgát. Szakmájuk iránti kifejezett érdeklődésüket meg kell őrizni az elkövetkező évekre.

A Cserneky László vezette szekcióban a kalocsai kollégák — akik három előadást is tartottak — aktivitása volt szembetűnő. A gyógyító-nevelő csoportok munkájának értékelése, a fogvatartottak oktatásának problematikája, illetve a nyitott vagy félnyitott börtön létrehozásának feltételei — melyek az előadások témáit alkották — a fogvatartottakkal való konkrét tevékenységi területek lehetőségeit mutatták be. A témák jó vitaalapot szolgáltattak az újszerű felfogás és bánásmód lehetőségéről a magyar büntetés-végrehajtásban. A szekció munkájának végkicsengése az a megfogalmazás volt, hogy büntető attitűdökkel nemcsak a gyógyító-nevelő csoportban, de a fogvatartottakkal való foglalkozás más területén sem lehet eredményt elérni.

Garami Lajos, akkor még a Bv. OP személyügyi és szociális főosztályának helyettes vezetője sajnálatát fejezte ki, hogy a szűkre szabott idő nem tette lehetővé az egyes előadások teljes körű kibontását, s esetenként a kibontakozó — szükséges és nagyon hasznos — vitának is gátat szabott. A szekció mindezek ellenére értékes munkát végzett és felvillantotta a börtön hatásmechanizmusát, az arról val-

lott különböző nézeteket.

Mező László, az Egri Bv. Intézet parancsnoka a szekció munkájából elsőként azt emelte ki, hogy neki személyesen is nagyon sok információt adtak az elhangzott előadások. Többségében a büntetés-végrehajtási osztályok azon dolgozói tartottak előadást az általa vezetett szekcióban, akik a felügyeleti munkát hosszabb-rövidebb ideje végzik, s mint a körletek biztonságát felügyelő szakemberek mondták el véleményüket a különböző rezsimokról, a felügyelők szerepéről egy komplex szakmai feladatsorban.

A szakmai találkozó rangját emelte *dr. Bogdán Tibor* államtitkár részvétele, és az általa adott fogadáson elmondott beszéde, amelynek lényege az volt, hogy a nehéz gazdasági helyzetben a büntetés-végrehajtás működési feltételei jelentősen romlottak. Az intézetek zsúfoltabbá váltak, elérték a normál befogadóképesség felső határát. A munkáltatási lehetőség beszűkült, a büntetés-végrehajtási vállalatok jelentős piacvesztés miatt válságos helyzetbe kerültek. A fogvatartottak jelentős része nem dolgozik, a megnövekedett szabadidő szervezett, irányított eltöltése a nevelőktől és a felügyelői állománytól fokozottabb áldozatvállalást, szakszerűbb, körültekintőbb munkát igényel.

A szakmai érdeklődés, a tapasztalatok cseréjének igénye indokolja, hogy időn összel ismét megrendezik a fiatalok szakmai konferenciáját.

Bata Béla — Módos Tamás